

Zejszner Ludwik (1805-1871)

Badacz Tatr, Galicji, Gór Świętokrzyskich i Śląska

Ludwik Zejszner (Zeuschner) urodził się w roku 1805 w Warszawie, w rodzinie spolonizowanego niemieckiego aptekarza, Karola Zejsznera. W roku 1824, po ukończeniu gimnazjum i kilku latach studiów na Uniwersytecie Warszawskim, udał się do Berlina, a następnie do Getyngi, by kontynuować naukę. W Niemczech zetknął się z problematyką geologiczną i brał udział w wielu geologicznych wycieczkach terenowych. W roku 1829 uzyskał stopień doktora filozofii na Uniwersytecie w Getyndze.

W tym samym roku objął katedrę mineralogii na Uniwersytecie Jagiellońskim, którą kierował do roku 1833, kiedy to katedrę zlikwidowano, samego zaś Zejsznera, z uwagi na jego patriotyczną postawę, usunięto z uczelni. W latach 1837-46 pracował

na stanowisku dyrektora górnictwa Wolnego Miasta Krakowa, zajmując się w początkach tych lat obszarem Górnośląskiego Zagłębia Węglowego, którego wschodnie peryferia, tzw. Zagłębie Krakowskie, podlegały jego zarządowi. Interesując się skałami magmowymi, opisał sjenity, dioryty i bazalty z obszaru Górnego Śląska, odkrył kilka nowych miejsc występowania sjenitów i diorytów w okolicach Cieszyna, wykonał profil geologiczny utworów okolic Cieszyna, a prócz tego opisał dioryty znalezione w okolicy Katowic, sfałdowanie pokładów węgla w kopalniach Zabrze, Siemianowic i Jaworzna, skamieniałości górnośląskiego karbonu oraz skamieniałości wapienia muszlowego z okolic Tarnowskich Gór i Jaworzna. Został też wówczas członkiem-korespondentem Śląskiego Towarzystwa Kultury Ojczystej.

Od roku 1836, uzyskawszy niezależność materialną, mógł poświęcić się wyłącznie pracy naukowej i wówczas swe zainteresowania zwrócił przede wszystkim w stronę Tatr, których mapę geognostyczną sporządził w roku 1844. Prowadził również badania w Beskidach, Pieninach i Górach Świętokrzyskich i przez szereg lat zbierał okazy dla Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie. Dzięki obserwacjom poczynionym podczas licznych podróży, jako jeden z pierwszych uczonych polskich zwrócił uwagę na potrzebę ochrony przyrody. Był, obok profesora Maksymiliana Nowickiego i księdza Eugeniusza Janoty, pionierem idei ochrony kozic i świstaków. Na Uniwersytet Jagielloński powrócił w roku 1848 w wyniku zmiany sytuacji politycznej. W roku 1857 został profesorem mineralogii w utworzonej właśnie Akademii Medyko-Chirurgicznej w Warszawie, zaś rok później został członkiem Rządowej Komisji Spraw Wewnętrznych. Opracował w tym czasie mapę geognostyczną Królestwa Polskiego. Jego dorobek naukowy obejmuje 140 prac, wśród których są również podręczniki i książki o charakterze popularnym.

W roku 1870 przeniósł się ponownie do Krakowa, gdzie 3 stycznia 1871 roku zginął zamordowany w celach rabunkowych przez przyjętego kilka dni wcześniej służącego. Zgromadzone przez niego bogate zbiory mineralogiczne i paleontologiczne uległy po jego śmierci częściowemu rozproszeniu, a pozostałą część wraz z rękopisami kilkunastu prac kupiło Muzeum im. Dzieduszyckich i do dziś kolekcja ta znajduje się w zbiorach Państwowego Muzeum Przyrodniczego NAN Ukrainy we Lwowie. Nazwisko Zejsznera upamiętniają nazwy wielu skamieniałości, m.in. *Lingulella zejszneri* Bednarczyk, *Eodevonaria zeuschneri* (Sobolew), *Saxicava*

zeuschneri Geinitz, *Pleurotomaria zeuschneri* Zaręczny, *Lytoceras zeuschneri* Siemiradzki, *Ctenis zeuschneri* Raciborski, *Rhynchonella zeuschneri* Zittel, *Nerinea zeuschneri* Peters, *Aspidoceras zeuschneri* Zittel, *Hibolites zeuschneri* (Oppel), *Vaginulina zeuschneri* Reuss, *Terebratella zeuschneri* Alth i *Pecten zeuschneri* Alth.

Ważniejsze prace:

- 1834 – Über die Syenite und Diorite in den Umgebung von Cieszyn. *Neues Jb. f. Miner.*
- 1836 – Krakauer Muschelkalk, seine Erzführung und Knochenreste. *Ibid.*
- 1837 – Muschelkalk und Versteinerungen in Schlesien. *Ibid.*
- 1838 – Steinkohlengedäude und dessen Reste zu Jaworzno und Niedzielisko. *Ibid.*
- 1838 – Diorit von Kattowice in Oberschlesien. *Ibid.*
- 1841 – O syenitach i dyorytach w okolicy Cieszyna. *Rocz. Tow. Nauk. Krak. 1(16).*
- 1845 – Paleontologia polska. T. I. Warszawa.
- 1846 – Nowe lub niedokładnie opisane gatunki skamieniałości Tatrowych. Z. I i II. Warszawa.
- 1847 – Die geognostischen Verhältnisse der Gegend Krakau. *Karstens Archiv für Miner.*
- 1849 – Geognostische Beschreibung des Nerineen Kalkes von Inwald und Roczný. *Naturwiss. Abh. 3.*
- 1850 – Über die Entwicklung der oberen Glieder der Kreide-Formation nördlich von Krakau. *Jb. Geol. Reichsanstalt. 1.*
- 1856 – Geologia do łatwego pojęcia zastosowana. Kraków.
- 1857 – Paläontologische Beiträge zur Kenntnis des weissen Jurakalkes von Inwald bei Wadowice. *Abh. Böhm. Ges. Wiss. F. 5. Bd. 10.*
- 1866 – *Spirifer simplex* Phill. im devonischen Kalke von Sitka. Grosse Häufigkeit von Kalkstoffe im paläozoischen Gebiete Polens. *Neues Jb. f. Miner.*
- 1866 – Über das Alter der Grauwackenschiefer und der bräunlichgrauen Kalksteine von Świętomarz bei Bodzentyn im Kielcer Übergangs-Gebirge. *Ibid.*
- 1867 – Devonische Formation im Sandomirer-Chenciner Gebirge. *Ibid.*
- 1868 – Über die eigenthümliche Entwicklung der triassischen Formation zwischen Brzeziny und Pierzchnica am südwestlichen Abhänge des paläozoischen Gebirges zwischen Sandomierz und Chenciny. *Z.D.G.G. 20.*
- 1869 – Über *Belemnites bzoviensis*, eine neue Art aus dem untersten Oxfordien Bzow bei Kromolow. *Ibid.. 21.*
- 1869 – Geognostische Beschreibung der mittleren devonischen Schichten zwischen Grzegorzewice und Skały-Zagaje, bei Nowa Słupia. *Ibid.*
- 1869 – Über die neu entdeckte Silurformation von Klenczanów bei Sandomierz im südlichen Polen. *Ibid.*
- 1870 – Beschreibung neuer Arten oder eigenthümlich ausgebildeter Versteinerungen. *Ibid. 22.*
- 1870 – O rozwoju średniego ogniwa formacji dewońskiej pomiędzy Grzegorzewicami i wioskami Skały i Zagaje przy Nowej Słupi pod Górą Świętokrzyską. *Rocz. Tow. Nauk. Krak. 16 (39).*
- 1871 – Kilka uwag nad mapą geologiczną Szląska Górnego Pruskiego wypracowaną przez profesora Roemera. *Ibid. 19 (42).*

Źródła:

1872. Jber. Schl. Ges. vaterl. Kultur 49. S. 350-352.

Chwaściński B. 1979. Z dziejów taternictwa. Warszawa. S. 25-26 (portret).

Czarniecki S. 1958. Wszechświat. S.4, 93-96.

Maślankiewicz K. 1959. Z dziejów nauk mineralogiczno-geologicznych w Polsce. W: Polscy badacze przyrody. Warszawa. S. 38-39.

Parusel J. B. 1999. Przyrodnicze klejnoty kolekcji Ordynacji Dzieduszyckich ze Lwowa na Górnym Śląsku. Przyroda Górnego Śląska 15. S. 13.

Rzymelka J. A. 1988. Dzieje pozn. geol. GZW. S. 142-148.

Zborowski J. 1966. Itineraria Ludwika Zejsznera w Tatrach i na Podhalu. Prace Muzeum Ziemi 8. S. 147-153.